

Nagy János búcsúztatására

Milyen jellemző és milyen szomorú, hogy Nagy János szobrászművész itt élt a Duna–Ipoly zugban, a magyar határtól nem messze, de óriási életművét csak az utóbbi évtizedekben ismerhettük meg, mert egy határ választott el bennünket. Pedig közelebb volt Budapesthez, mint egy pécsi, vagy mondjuk békéscsabai kollégánk. Így azt sem tudhattuk, hogy milyen fontos neki ez a közelség. Ez olyasmi lehetett neki, mint nekünk, gyerekként az élmény, amikor a nagy téli hidegekben hóembert építettünk, és amikor már nagyon fáztunk, odaszaladtunk a pékség ablakához és arcunkat az üveghez tapasztva, néztük a benti kemencében lángoló tüzet, ami persze így nem melegített, de legalább láttuk a tüzet.

Nagy János a szívében hordozta ezt az életet adó tüzet: magyarságtudatát.

Igen. A határon túl élő nemzettársaink bátrabbak, erősebbek, dacosabbak és tudatosabbak nálunk, akiknek olyan magától értetődő, hogy például ezt a búcsúztató beszédet magyar nyelven mondhatom el. Meg talán a fájdalom is több bennük, többek között azért, mert 2004-ben szembesülniük kellett azzal, hogy az anyaország megtagadja őket. Erre a szégyenletes eseményre azzal válaszolt a Makovecz Imre által vezetett Magyar Művészeti Akadémia, hogy felhatalmazta tagjait egy-egy határon túl élő magyar művész meghívására közénk. Így lett 2005-ben akadémiánk tagja az akkor éppen hetvenéves Nagy János is.

Szép, nagyméretű, reprezentatív életmű-katalógusában ezeket a mondatokat írja le önvallomásként:

„Úgy vélem, mindig nyitott voltam az emberi szenvedés iránt, de azt is mindig szerettem volna, ha engem is szeretnek. (...) Mivel alkotói tudatom megnyilvánulása nem mindig kapott visszhangot, lehet, hogy többen sértődöttek, vagy megbántott művésznek gondolnak. (...) Talán azt gondolják, hogy bátortalan vagyok, visszahúzódó, s nem tudom megvalósítani az elképzeléseimet, mivel se pénz, se posztó.”

Nem ismerek még egy képzőművészt, aki rajta kívül, önmagáról ilyen őszinte, szinte már az embert szinte kiszolgáltatató mondatokkal vallana.

Első találkozásunk alkalmával egyébként ez a szemüveges, hófehér haj-glóriát és nagy bajuszt viselő ember valóban bátortalannak tűnt. Idegennek érezhette magát köztünk, ami nem csoda, hisz mi, többiek, a MMA Képzőművészeti Tagozatának tagjai – mondhatni – baráti viszonyban vagyunk egymással, s vagy 30-50 éve ismerjük egymás tevékenységét.

Arra, hogy ki is Nagy János, a szobrász, akkor éreztem rá először, amikor 1956 ötvenhatodik évfordulója alkalmával a Duna Palotában 56 műtárgyat állítottunk ki. János akkor a Kődobáló című bronz kisplasztikájával szerepelt, aminek hihetetlen dinamizmusa keltette fel a figyelmemet.

Ezt követően, 2014-ben, a magyar kultúra napját ünnepeelve, a Kárpát-haza Galéria rendezett neki nagy kiállítást, s én abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy Lázár János mellett, János engem kért fel kiállításának megnyitására.

Addigra természetesen már megismerkedtem igen gazdag és sokrétű művészetével, amiben a szobrászat minden klasszikus anyaga – a fa, a kő és a bronz – szerepel, s amiben szinte minden műfaj jelen van, a köztéri szobortól kezdve a kisplasztikán át az éremművészetig.

Nagy János elsősorban figurális szobrász volt, a nonfiguratív megformálás határáig csak nőalakjaival ment el. E szobraival kapcsolatban ezt írta: „A nő a kimeríthetetlen szépség, az ősi kút, melyből mindig friss ihletet meríthetünk.”

Az említett katalógusból derült ki számomra az is, hogy János előtt három ember példája lebegett: Kodály Zoltáné, Balassi Bálinté és Esterházy Jánosé.

Kodályban a magyar nép ősi kultúrájának és hagyományainak örét látta, s műveiben ő is eljutott a népballadák és bálványok világán túl, az el-elvesző, de mindig újra felbukkanó nyom – népi kultúránk formakincse – követésével a mitikus ősidők pusztai nomádjainak motívumvilágáig. De a Magyar ősök bronzplakett sorozata is erről a világról szólt, bár különös

kultúrtörténeti áthallásokkal, illetve aktualizálásokkal. Attila fejét egy hun áldozati üst felső része koronázza, Álmos ábrázolata voltaképp egy honfoglalás kori palmetta, Szkítosz arca ugyanakkor Sztankay Istvánét, Gyula pedig Kós Károlyét formázza, de Madaras József jellegzetes arcvonásaira is ráismerhetünk ebben a különös pantheonban.

De különböző alkotásaiban – főként éremben – megformálta még Csokonai Vitéz Mihály, Liszt Ferenc, Izsó Miklós, Czuczor Gergely, Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Ady Endre, Csontváry Kosztka Tivadar, Sinka István, Illyés Gyula, Fábry Zoltán és Jókai Mór arcképét is. Különösen érdekes egy áttört érmekből álló sorozata, melyben szinte elrejtette egy-egy nagy magyar művész bravúros portréját. Bartók Béla mellett a szarvas, Kodály Zoltán mellett a páva jelenik meg szinte totemállatként, Juhász Ferencé arcma pedig szinte életfávé, Nagy Lászlóé pedig csikóvá lényegül át.

Ez lenne hát az a pantheon, ami Nagy János szívében élt.

Lovas szobrai expresszív mozgékonyasága a dacos, legyőzhetetlen életerőnek a monumentumai. Egyébként XII. századi boszorkányperek iratai rögzítik azt a kárhozzátandó tényt, hogy a magyarok csak a lovas szenteket tisztelik.

Nagy János szobrai között az egyik legkülönösebb egy áttört testű, táltos ló-figura, ami Balassi Bálint hátasa. Róla Nagy János így írt: „Ő a szabadság megtestesítője, a szabadság mindenek felett, törvények, követelmények, szokások, elvárások felett vitélő zseni.”

Lovas-nomád őseink legfontosabb társ-állata; a ló és az ember együttese Nagy Jánosnál mindig valami pluszjelentéssel telítődik. A szilaj lovát fékező, az engedelmes állaton ülve íjat feszítő, és a száguldó paripával egybeforrt, szinte már kentaurt alkotó harcos, Attila és lova, mint a megtestesült büszkeség szobra, a holtra fáradt, és elbukó lovának nyergéből felegyenesedő, de a keresztet dacosan a magasba tartó Szent István, meg az a Bulcsu vezér, aki táncoló lován ülve ugyancsak táncolni látszik, más-más emocionális tartalmat közvetít.

A Bulcsu vezér lovas szobrához hasonló, elementáris életerőt és duhaj fékevesztettséget, de egyúttal a halálra szántságot is sugárzó alkotások Nagy János táncoló figurái, amelyeket Izsó Miklós hasonló témájú szobrainak újrafogalmazásaként is értékelhetünk. A táncoló huszárt megjelenítő szobra láttán, ami a Mindenkinek el kell menni (Toborzó) címet viseli, úgy érzi az ember, hogy szinte lehetetlen az egyensúlyának a megtartása. Ez a mű a Mindenkinek el kell menni (Toborzó) címet viseli, s úgy érzi az embert, hogy ennek a táncoló huszárnak – ennek a véres csatákat megélt fegyveresnek – a táncában ott van a haláltánc sugallata is.

Egyébként a már említett Kődobáló is ebbe a sorba illeszthető be, s egyik bronz-reliefjén a táncoló faunok és nimfák is, akik az örök élni akarás, az öröm, a szabadság, a tánc, a zene és a ritmus apoteózisát testesítik meg.

Különös, hogy ez a dinamizmus még szakrális műveinek egyikére-másikára is jellemző, például a Levétel a keresztről című alkotására. De élete egyik legfontosabb munkájának egy Kálvária-sorozat megalkotását tekintette. Erről így írt: „A Kálváriát érzem most térben és időben legközelebb magamhoz. Mikor barátaimmal az észak-morvaországi Mírovban jártunk, közvetlenül a lengyel határ alatt, a hírhedt és robusztus tömegű fegyház épülete előtti dombot megpillantva a Golgota képe merült föl előttem. Talán már koromból is adódik, hogy ez a helyszín, ahová a Golgotát képzelem el, nagyszabású próbálkozásaim közül esetleg az utolsó lesz. Ez a mű összegzése lenne művészi életpályámnak, mind az eszmeiséget, mind az általam kifejezett gondolatot illetően.”

A Kitelepítés címet viselő mű kezeinek még utoljára búcsúzó, kétségbeesetten tiltakozó, segélykérő, a semmibe markoló, és reménytelenül ellankadó együttese, amelyek nyilvánvalóan egy marhavagon magasan elhelyezett, kicsiny, rácsos, ablaknyílásában jelennek meg morbid bábszínházként, mindent elmond egy szörnyű korról, és arról a „huzatos hazáról” (M. Novák András szép kifejezése), amelyben „A hallgatás a művészek árulása lenne” – ahogy írta Nagy János. Ezekben a kezekben éppen úgy a magyar sors fogalmazódik meg, mint minden egyes Nagy János-műben. Hisz ez is az elfelejthetetlen magyar múltból, az emlékezés szigorú

kötelességéről és a felemelt fejű emberi méltóságról szól. Éppúgy, mint a gróf Esterházy Jánosról készített művei, amelyekben az emberi helytállás, a közösségért akár önmagát is feláldozó ember példáját mutatta fel, mert – mint írta – „...ebben a példakép nélküli világban ő az, akire érdemes felnézni, akitől tanulni kell. Ő az, akit meg kell – fel kell mutatni. Íme az ember, a mi felvidéki nemes emberünk, akitől tanulni lehet, akihez hasonulni kell, őt kövessétek!”

„Ezek az emlékművek az én fohászaim a hiányzó testvérekért, apákért, rokonokért. Jó volna kézen fogni minden gyászolót, és együtt sírni értük.”

Így üzent hát nekünk művein keresztül Nagy János történelmi múltunk tiszteletéről, a haza szeretetéről, a szabadságvágyról, a szolidaritásról, és a morálról. Ennek az üzenetnek talán még soha nem volt olyan aktualitása, mint éppen most.

Kedves János! Adjon az Isten örök nyugalmat neked! Hazatértél. Magyar földben nyugszol. Még találkozunk!

Szemadám György